

Det Anarkistiska Biblioteket

Anarkistisk pedagogik

Anarkistjavisst

Anarkistjavisst
Anarkistisk pedagogik

<https://aboutanarchism.wordpress.com/2018/06/18/anarkistiskt-pedagogik/>

sv.anarchistlibraries.net

Innehåll

Inledning	3
Moderna skolor i USA	4
Skolbarn under spanska revolutionen	5
Steltonskolan - inte tillräckligt anarkistisk?	6
Exemplet Paideia Escuela Libre	7
Kommissioner och öppna klassrum	9
Konfliktlösning	9
Livet efter Paideia	11

Inledning

En gång frågade jag en anarkistvän som har två döttrar i min egen ålder, hur hon uppfostrat dem till att också bli anarkister? Hennes svar blev enkelt. Hon hade inte ”uppfostrat” dem till att bli anarkister. Inga särskilda regler. De hade både fått leka med Barbiedockor och äta på McDonalds – i motsats till många andra familjer med mindre frihetliga vänsteridéer.

På den tiden lät detta som revolutionära dödssynder för mig. Men i senare samtal med andra anarkister som vuxit upp i familjer där en eller flera vuxna familjemedlemmar varit anarkister, visade det sig att ingen direkt upplevt att det tjatades mycket om anarkism. I samtalen kom vi dessutom fram till att de flesta vi kände till som vuxit upp med anarkistföräldrar, också blivit anarkister själva.

Det politiska engagemanget varierade i familjerna. Gemensamt var man upplevt att man haft en friare uppväxt än sina kompisar. Detta ledde till idén att har man väl smakat på friheten, så vill man fortsätta vara fri.

Samma idé genomsyrar hela det anarkistiska tänkandet: Det enda sättet att lära sig leva i frihet är att leva i frihet – inga omvägar.

Anarkism handlar om självständiga individer som går samman för att uppnå gemensamma behov, mål och visioner. Målet med anarkistisk pedagogik är att skapa just individer för ett sådant samhälle. Frihetsälskande individer som vågar tänka själva, gå sin egen väg. De ska också vara ansvarsfulla och respektera andras individualitet och frihet.

Anarkister har genom tiderna ägnat sig åt vuxenutbildning utefter samma principer: stärkande av individen och väckande av lusten att lära. Men för att begränsa ämnet kommer denna artikelserie att fokusera på barn.

Tidiga anarkistiska experiment och skolor

Att se barnet som sin egen person är centralt i den anarkistiska pedagogiken. Michail Bakunin skrev redan år 1865, i ett manifest för ett anarkistiskt sällskap⁽¹⁾, att den som skulle ingå sällskapet var tvungen att vara övertygad inte bara om kvinnans lika värde, utan också barnets. Barnet tillhörde varken föräldrarna eller samhället, utan snarare sin egen framtida frihet. Samhället skulle inte ha något annat mål eller uppgift än att ge barnen en rationell, mänsklig utbildning grundad på rättvisa och respekt. Barnet skulle absolut inte bli slaget eller bestraffat.

⁽¹⁾ Michael Bakunin, ”The International Society or Brotherhood”, 1886, ”No Gods No Masters – An anthology of Anarchism”, Daniel Guérin, AK Press 2005 Edition, p 157-158 ISBN 1-904859-25-9.

I samma anda och vid ungefär samma tid började anarkisten och läraren Louise Michel experimentera på en privat skola i Montmartre i Paris⁽²⁾. Hon kombinerade lek med inläring. I hennes spår dök ett par så kallade Moderna skolor upp i Frankrike. Där fick föräldralösa barn studera och bo. Man ville bevisa att även barn från ”dåliga förhållanden” kunde, om de fick möjligheter och tillgång till utbildning, bli något ”bra”.

En annan milstolpe i den anarkistiska pedagogikens historia är den spanske anarkisten Francisco Ferrers⁽³⁾ verk. Ferrer drev under det tidiga 1900-talet sin Escuela Moderna som lärde ut radikala sociala värderingar. Skolan blev en rationell motvikt mot den katolska kyrkans monopol på skolgång i Spanien. Skolan blev snart nedstängd av staten. Men staten nöjde sig inte med det. Efter ett uppror 1909, av soldater som vägrat ge sig ut i ett krig för att försvara spanska kolonier, fängslades och avrättades Ferrer. Han var oskyldigt anklagad för att ha anstiftat upproren. Avrättningen väckte internationella protester – men också intresse för hans pedagogik. Efter hans död startades fler och fler skolor både i Spanien och runt om i världen, kanske främst i USA där anarkister startade flera så kallade Modern Schools.⁽⁴⁾

Moderna skolor i USA

Anarkisterna kritiserade de statliga skolornas pedagogik som kuvade barnens fria själar till att bli lydiga, respektera auktoriteter och vara fogliga – de formades för att passa staten och kapitalismen.

I sin tidning *Mother Earth*, i artikeln ”Barnen och dess fiende”⁽⁵⁾, skrev den kända anarkisten Emma Goldman (1869–1940) att samhället inte ville skapa kompromisslösa individer med mänskliga känslor och självständiga tankar, utan ”en tålig löneslav, automatiserad yrkesmästare, skattebetalande medborgare eller en rättfärdig moralist.”

Anarkisterna lämnade dock inte de barn som gick i statliga skolor i sticket, utan engagerade sig tillsammans med andra aktörer i olika kampanjer, till exempel för att förbjuda aga i skolorna.

⁽²⁾ Edith Thomas, ”Louise Michel”, 1980, Black Rose Books. ISBN 0-919619-07-4

⁽³⁾ Martha A. Ackelsberg, ”Free woman of Spain – Anarchism and the Struggle for the Emancipation of Women”, 2005, AK Press, p 81-82, ISBN 1-902593-96-0

⁽⁴⁾ Paul Avrich, ”Anarchist Voices – an oral history of Anarchism in America”, 2005, AK Press, p 191, ISBN 1-904859-27-5

⁽⁵⁾ Emma Goldman, ”The Child and its Enemies, by”, 1906, ”Mother Earth”, April no 2, p 7-15. <http://dwardmac.pitzer.edu/goldman/ME/mev1n1-4.pdf>

sighet. Om du inte kan förändra ditt sätt att tänka, då kan du inte förändra någonting alls. I Mérida överför studenterna sina värderingar till andra – det är mer fritänkande lokalt här, fler frihetliga fackföreningar och en stark alternativ kultur.”⁽¹⁶⁾ Hon avslutar med ett småleende: ”Ingen student har någonsin gift sig.”⁽¹⁷⁾

⁽¹⁶⁾ Robert H. Haworth (Editor) ”Anarchist pedagogies – collective actions, theories and critical reflections on education”, 2012, PM Press, p 121, ISBN 978-1-60486-484-7

⁽¹⁷⁾ Robert H. Haworth (Editor) ”Anarchist pedagogies – collective actions, theories and critical reflections on education”, 2012, PM Press, p 121, ISBN 978-1-60486-484-7

I de anarkistiska skolorna ville man att kunskapsintagande skulle ske så pass fritt och naturligt som möjligt. Barnen skulle inte bara repetera vad de lärt sig automatiskt, utan också förstå hur de kunde använda sig av kunskapen för att lära sig mer.

Tanken är att barnet ständigt lär sig saker naturligt, i sina lekar. La man sig inte i denna naturliga process skulle barnens lust att lära sig öka. Nyfikenhet och äventyrlighet uppmuntrades så mycket som möjligt för att barnen skulle utvecklas till fullständiga och självständiga tänkande individer. Barnen kom till skolorna, gjorde det de hade lust med, och lärde sig av bara farten.

Andra idéer som dominerade i skolorna var vegetarisk mat och mycket friluftsliv. På skolan i kolonin Stelton, där många anarkister bodde, hade man ett slags internat för barn vars föräldrar arbetade på annan ort. Det var en sovsal utan väggar, där barnen bodde året runt. På vintern fick de helt enkelt bädda in sig i massvis med filtar och sovsäckar. Också Montessori-pedagogiken hade ett inflytande på vissa skolor. Därtill ansträngde man sig för att sudda ut hierarkin mellan elever och lärare.

Tron på det naturliga lärandet var stark. En historia om en Modern School i USA, som dock är svår att belägga, berättar om ett par pojkar som tio år gamla ännu inte lärt sig läsa och skriva. En dag när de som vanligt bestämde sig för att ge sig av från skolan för att gå på äventyr, smet de in på en stumfilmsvisning. Där blev de så besvikna på att de inte kunde läsa texten på filmduken, att de dagen efter insåg nyttan av att kunna läsa, och lärde sig läsa och skriva.

Skolbarn under spanska revolutionen

Skolorna ville hålla både religion och politik utanför inlärandet, och fokusera snarare på humanistiska och rationella värderingar.

Aurora Molina, som gick i skola under den spanska revolutionen på 1930-talet, berättar i dokumentären *Vivir la utopía*: ”Vi läste aldrig Bakunin, eller Kropotkin, utan snarare Tolstoy och mer humanistiska verk, det var ingen revolutionär skolning.”⁽⁶⁾

Anarkisterna tog avstånd ifrån de auktoritära socialisternas pedagogik där barn användes som propagandamaterial. I boken *Free Women of*

⁽⁶⁾ ”Vivir La Utopia”, at 32 min 27 seconds. https://www.youtube.com/watch?v=jPl_Y3Qdb7Y

Spain⁽⁷⁾ beskrivs företeelsen med barn som marscherade i uniformer som en styggelse: ”Barn kan inte, och bör inte, vara varken katoliker, socialister, kommunister, eller frihetliga. Barn ska endast vara vad de är: barn”⁽⁸⁾.

Då skolorna var arbetarklassorienterade hade man förutom vanliga lärare även yrkespersoner som undervisade i sitt yrke, exempelvis målning, vävning eller snickeri.

En person utan känsla eller kreativitet ansågs dock inte passande som lärare. Följande är riktlinjer för lärarna i de spanska moderna skolorna:⁽⁹⁾

1. Pedagogik måste ses som en konstform, grundad på kreativitet.
2. Utbildning handlar om en lärare som upptäcker i varje barn, i varje stund, den levande sanning som varje barn och varje stund har att erbjuda.
3. Det finns ingen doktrin som är så perfekt att den är legitim att påtvinga ett barn.
4. En lärare ska inte ”abstrakt älska barn”, utan varenda barn i hans eller hennes egenhet, och bör försöka lära sig av varje barn.
5. En lärare ska lära utefter varje enskilt barns kapacitet och förmåga.
6. En lärare ska undvika tävlan och utomstående belöningar och bestraffningar.
7. Klasserna ska vara små (helst inte fler än 10 barn per lärare).

Steltonskolan - inte tillräckligt anarkistisk?

Alla skolor levde inte alltid upp till sina ideal, och många fick ekonomiska problem. I USA tvingades många skolor stänga ner efter bara några år. Men skolan i Stelton, New Jersey höll ut ända in på 1950-talet.

⁽⁷⁾ Martha A. Ackelsberg, ”Free woman of Spain – Anarchism and the Struggle for the Emancipation of Women”, 2005, AK Press, ISBN 1-902593-96-0

⁽⁸⁾ Martha A. Ackelsberg, ”Free woman of Spain – Anarchism and the Struggle for the Emancipation of Women”, 2005, AK Press, p 165, ISBN 1-902593-96-0

⁽⁹⁾ Martha A. Ackels, ”Free woman of Spain – Anarchism and the Struggle for the Emancipation of Women”, 2005, AK Press, p 166, ISBN 1-902593-96-0

I en vecka tog barnen hand om både skolan, varandra och sitt eget arbete. Barnen insåg till slut att det knappt fanns tid över till något annat när de var tvungna att sköta de vuxnas uppgifter också. Så barnen kallade på lärarna, och bad dem komma tillbaka.

Livet efter Paideia

När författarna träffar två elever som gått ut skolan och nu går på utbildningar på statliga skolor får de veta att de båda, Johanna och Laura, ofta hälsar på Paideia, ibland varje dag. De tycker skolan är mer som en familj än som en skola. Alla har ansvar och tar hand om varandra.

Något som var chockerande för Laura när hon började på ett statligt gymnasium, var att man satt i rader vända med ryggen mot varandra. En annan sak de reagerade på var relationen och stämningen mellan lärare och elever. De upplevde den ultra-maskulin, män som skriker och bestämmer, samt att de använde maskulina grammatiska termer hela tiden.

Men det svåraste av allt var att lämna Paideia. De berättar att de lärt sig hur man lär sig saker och har därför en stor fördel till skillnad från sina klasskamrater, som verkar sakna både det och eller motivationen.

Något som förbryllar artikelförfattarna är att varken Laura eller Johanna är anarkistiska aktivister. De har inte heller hört om några före detta elever som är det.

Artikelförfattarna frågar sig om skolan verkligen är en del av de sociala rörelserna. Eller skapar den bara fria barn som till slut blir en del av kapitalismens kugghjul? Vill dessa unga vuxna, skolade i anarkism, verkligen ha en radikal förändring?

Eller kanske de har lärt sig att dölja sin anarkism och bli en del av samhället, maskerade som frisörer, brevbärare och sjuksköterskor. Läraren Martín Luengo förklarar sin syn på saken: ”Vi vill inte skapa ett rullband av anarkister. Varje elev måste välja sin egen väg”. För henne är den ideala eleven ”någon som praktiserar anarkism och anarkistiska värderingar var de än är”⁽¹⁵⁾.

Hon fortsätter: ”I Spanien förstår inte många av ungdomarna som dras till anarkism dess grundidéer. De är attraherade av våld och uppror utan att förkroppsliga dess verkliga värderingar. Faktum är att de förkroppsligar precis det som staten identifierar med anarkism: ordning och smut-

---

⁽¹⁵⁾ Robert H. Haworth (Editor) ”Anarchist pedagogies – collective actions, theories and critical reflections on education”, 2012, PM Press, p 121, ISBN 978-1-60486-484-7

Miguel, för att ha bitit honom. Miguel hade inte velat visa Pablo sin teckning.

Barnen samlar till ett stormöte. En självsäker sjuårig tjej tar på sig rollen som underlättare. En efter en berättar barnen sin version av det inträffade. Först efter att Pablo högljutt protesterat, innan det var hans tur att tala, kommer en vuxen, Lali, dit, för att se om hon kan vara till hjälp.

En elev kommer på att man ska jämföra bitmärket på Miguel's arm. Alla barnen biter sig själva i armen, men bitmärket på Miguel's arm är inte Pablos. Lali frågar om Miguel bitit sig själv, han skakar på huvudet. Hon förklarar för Pablo att han inte kan tvinga någon att göra något den inte vill.

Till Miguel säger hon att han måste hjälpa Pablo om han gör något våldsamt. Hon lämnar sedan över till underlättaren igen, som ber om förslag på lösningar. Någon föreslår att Pablo inte ska få vara med i gruppen längre, en annan att han ska få stå utanför det gemensamma för en kort tid.

Lali kommer med ett annat förslag: Pablo är ny och måste lära sig vara på ett nytt sätt. Hur ska han lära sig det om han inte är i en grupp? Gruppen måste hjälpa honom och han måste respektera gruppen. Efter en omröstning accepteras Lalis förslag.

Att bli utestängd ifrån kollektivet är den vanligaste formen av tillrättavisaande – studera och äta ensam, utan sina vänner. Sedan får man säga till när man förstått att man betett sig illa och kalla till ett stormöte, där man får förklara sig. Sedan är det upp till asemblean att bestämma utgången.

”Det hela påminner om om en maoistisk självkritik- och bekännelse-ritual”, skriver författarna, ”men den vikt som läggs på både ansvaret hos individen och på kollektivet, och det ständiga arbetet att eliminera alla former av auktoritet, ändrade snabbt vår uppfattning.”⁽¹⁴⁾

Precis som en förväntar sig av en anarkistskola har det förekommit elevuppror. Ett par elever berättar en anekdot om när lärarna uteslöts ur skolan och eleverna styrde den själva: En strikt regel på skolan är att det inte är tillåtet att lämna stormötena utan tillåtelse ifrån mötesunderlättaren. Ett stormöte var ovanligt stökigt, eleverna skrek åt varandra. Pepa, rektorn, blev så irriterad att hon gick ut utan tillåtelse och de andra lärarna följde efter. Då detta inte var tillåtet bestämde sig eleverna för att utesluta lärarna. Lärarna gick med på detta och gick iväg.

⁽¹⁴⁾ Robert H. Haworth (Editor) ”Anarchist pedagogies – collective actions, theories and critical reflections on education”, 2012, PM Press, p 117, ISBN 978-1-60486-484-7

I boken *Anarchist Voices – An oral history of Anarchism in America*⁽¹⁰⁾ av Paul Avrich intervjuas flera personer som var inblandade i de olika skolorna. Däri vittnar flera före detta elever om att exempelvis bestraffningar förekom på skolan i Stelton. Många väljer att förklara det förklara det med att grundarna av den skolan, Uncle och Auntie Ferm, inte var riktiga anarkister, utan mest intresserade av att driva sin egna experimentella pedagogik. En annan förklaring är att Auntie Ferm inte lyckats skaka av sig sin katolska uppfostran och sina år i kloster.

Ett av de före detta skolbarnen, Lydia Miller, berättar i boken om hur hon till sin anarkistiska mammas stora förvåning kom att gilla den statliga skolan mycket bättre. Hon behövde strukturerna, alla barn passade inte i den fria atmosfären.

Å andra sidan fanns det saker som inte var så fria på Steltonskolan. Som barn älskade Lydia Miller att läsa böcker, och lärde sig läsa som väldigt ung. Men Auntie Ferm var övertygad om att böcker inte var bra för barn under tio år, så Lydia fick inte lov att hänga i skolans bibliotek.

Lydia Miller ansåg att den största bristen på skolan var att den inte var anarkistisk nog.⁽¹¹⁾

Exemplet Paideia Escuela Libre

I sydvästra Spanien, i staden Mérida, ligger en av de kanske enda uttalat anarkistiska skolorna som finns kvar i landet.

Följande grundar sig på en längre artikel i boken *Anarchist Pedagogies*⁽¹²⁾, och är ifrån 2007. Då artikeln skrevs hade skolan 58 elever som var mellan 1,5 år och 17 år gamla.

Skolan har valt att grunda sig på uttalat anarkistiska värderingar. Detta trots påtryckningar från vissa föräldrar som velat göra skolan ”borgerlig” (12) – behålla pedagogiken men inte värderingarna. Skolan har åtta lärare, sju kvinnliga och en manlig. Själva kallar de sig hellre ”underlättare av erfarenheter och processer”. Barnen kallar dem vid förnamn eller helt enkelt ”de vuxna”.

⁽¹⁰⁾ Paul Avrich, ”Anarchist Voices – an oral history of Anarchism in America”, 2005, AK Press, ISBN 1-904859-27-5

⁽¹¹⁾ Paul Avrich ”Anarchist Voices – an oral history of Anarchism in America”, 2005, AK Press, 2005, p 273-274, ISBN 1-904859-27-5

⁽¹²⁾ Robert H. Haworth (Editor), ”Anarchist pedagogies – collective actions, theories and critical reflections on education”, 2012, PM Press 2012, p 107-121, ISBN 978-1-60486-484-7

Skolan tillhör inte kategorin av frihetliga skolor där barnen bara kan dyka upp och göra vad de vill när de känner för det. Skolan bygger i stället på en dynamisk process som innebär skapande av ett fungerande kollektiv som hålls samman av vissa uttalade värderingar. Barnen och de vuxnas rättigheter är jämlika på skolan. Verksamheten är centrerad kring olika värderingar hämtade ur den anarkistiska filosofin: jämlikhet, rättvisa, solidaritet, frihet, icke-våld, kultur och viktigast: lycka. Hur dessa värderingar lärs ut är lika viktigt som vad de representerar.

Självförvaltning är en grundsten i Paideias verksamhet. Läraren Martín Luengo berättar att efter varje lov tappar barnen detta. När de kommer tillbaka och det exempelvis behövs skäras upp morötter händer det att barnen tittar frågande på lärarna. Hemma har de vuxna gjort allt, så fungerar det inte på skolan.

Varje aspekt i skolgången bestäms av alla på skolan på ett stormöte. Från lunchmeny, tidschema, personliga konflikter till vilka ämnen som ska studeras. Varje detalj diskuteras kollektivt och utan tvång. ”Deras tankar är inte fria när de måste fråga efter vad de ska göra. De är fria när det vet vad de vill. Det är så mycket enklare att bli tillsagd vad man ska göra än att vara fri. Lägga över ditt ansvar på andra är så enkelt”⁽¹³⁾, förklarar Martín Luengo.

Barnen ingår i olika arbetsgrupper med olika uppgifter: sköta skolgården, städa lokalerna och laga mat. De vuxnas roll är inte att säga åt barnen vad de ska göra, utan barnen klarar sig själva. I matgruppen är den vuxnes roll att guida barnen i näringslära och liknande. Med den kunskapen väljer barnen menyn för hela skolan. Just matlagningen ses som en viktig del inte bara för att umgås kring måltiden, utan också för att lära sig bli mer självständig och lita på sitt eget omdöme.

Före varje termin anordnas ett stormöte, asembleas. Där diskuteras hur förra terminen gått och vilka ämnen eleverna vill studera i sina workshops, vilka arbetsgrupper de vill ingå i och hur schemat ska se ut. Det finns fyra åldersgrupper, alla med eget självvalt namn och klassrum. Åldersgrupperna är 5–7 år, 7–8 år, 9–11 år och 12–15 år.

Även förskolan har sin asemblea varje morgon, som hålls av 4–5-åringar. En av lärarna förklarar för den imponerade intervjuaren att dessa barn nästan är bättre än de äldre på att hålla i stormöte – därför att de tar det så seriöst.

De minsta som inte kan tala än, kan naturligtvis inte vara med i beslutsfattandet. Men de vet ändå vad ett stormöte är, att man sitter tyst och lyssnar.

Kommissioner och öppna klassrum

På mellan- och högstadiet har Paideiaskolan så kallade kommissioner, bestående av två till fyra elever. Dessa kommissioner roterar så alla får möjlighet att vara en del av dem. Deras uppgift är att vara speglar som reflekterar skolans arbete.

Ett exempel är lösningskommissionen, vars uppgift är att se efter om det finns problem och konflikter på skolan. Då ska de försöka hjälpa till att lösa problemet. Lyckas man inte kallar man till ett stormöte för finna en kollektiv lösning. Det finns också till exempel kommissioner för att observera skolbussen och för att ta hand om skolmaterial, samt till och med en värderingskommission med uppgift att se efter hur skolans värderingar följs.

Även studierna är en slags självförvaltning. När de olika grupperna valt sina fem ämnen de vill studera, får studenter skriva på ett ”kontrakt”. Där skriver de upp vilka personliga mål de har och vilket datum de tänker klara av dem. Kontraktet innehåller också vilka skolböcker och projekt man ska avklara, hur de tänker praktisera skolans anarkistiska värderingar och vilken gemensam arbetsgrupp de vill vara med i.

Lektionerna är självgående nästan helt utan lärare närvarande. När eleverna gjort sina uppgifter kollar läraren igenom dem. I slutet av varje termin går eleverna gemensamt igenom hur det gått att uppnå sina mål.

Lektionerna är, enligt artikelförfattarna, smått kaosartade. Men trots detta kan skolan skryta om riktigt bra resultat på de nationella examensproven. Eftersom skolan inte är godkänd av staten, måste dessa prov göras på andra skolor. I stället för betyg använder sig skolan av omdömen, som innefattar skolans alla delar: skolämnen, kollektivt arbete, värderingar och så vidare.

Konfliktlösning

I artikeln, som grundar sig på reportrarnas tre dagar på skolan, dyker en konflikt upp. En ny pojke i skolan, Pablo, anklagas av en klasskamrat,

⁽¹³⁾ Robert H. Haworth (Editor), ”Anarchist pedagogies – collective actions, theories and critical reflections on education”, 2012, PM Press, p 109, ISBN 978-1-60486-484-7